

MODERN İRAN ŞİİRİ ve ÖNEMLİ TEMSİLCİLERİ

İsmail Söylemez

İnönü Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu
ismail.soylemez@inonu.edu.tr

ÖZET

Meşrutiyet döneminde Nima-i Yuşic'in öncülüğüyle başlayan Modern İran Şiiri, İran sosyal yapısındaki değişimlerin de etkisiyle hızlı bir şekilde gelişmiş ve birçok isim yetiştirmiştir. Bu çalışmada Modern İran Şiiri anlatıldıktan sonra anılan dönemde eser vermiş ve bu dönemin en önemli isimleri olan on iki şair tanıtılacak ve şiirlerinden birer örnek sunulacaktır. Bu şairler Fereydun Tevelleli, Fereydun Moşiri, Huşeng İbtihac (Şaye), Nadir Nadirpur, Foruğ Ferruhzad, Simin Behbehani, Mehdi Ehevan Salis, Ahmed Şamlu, Siyaveş Kisrayi ve Sohrab Siphri'dir.

Anahtar Kelimeler: İran, Meşrutiyet, Modern Şiir, Nima-i Yuşic.

MODERN IRANIAN POETRY AND IMPORTANT REPRESENTATIVES

ABSTRACT

Modern Iranian poetry, which started with Nima Yushic's leadership during the Second Constitutional Monarchy, developed rapidly and developed many names under the influence of changes in Iranian social structure. In this work, after the introduction of the Modern Iranian Poem, twelve poets, who are the most important names of this period, will be introduced and their some poems will be presented. These poets are Fereydun Tevelleli, Fereydun Moshiri, Husheng İbtihac (Şaye), Nadir Nadirpur, Forugh Ferruhzad, Simin Behbehani, Mehdi Ehevan Salis, Ahmed Shamlu, Siyavesh Kisrayi and Sohrab Siphri.

Key words: Iran, Constitutional Monarchy, Modern Poetry, Nima Yushic.

Giriş

İnsanlar, bireyi oldukları toplumun sosyal, siyasi ve kültürel ortamından etkilenir, dâhil oldukları ortamın etkisinde aile, çevre ve eğitimin katkısıyla şekillenirler. Sanatçı da bireyi bulunduğu toplumun sosyal ortamından etkilenmesi hasebiyle bu etkinin izleriyle edebî kişiliğini oluşturur. Modern İran şiirinin önemli temsilcilerini konu edinen bu çalışmamızda ele alınacak isimler İran'ın derin sosyal dönüşümler yaşadığı bir dönemde yaşamış ve eser vermiş olduklarından dolayı isimlere geçmeden önce konu hakkında genel bir değerlendirme yapılacaktır ve bu dönemdeki önemli şairler tanıtılacaktır.

Çalışmamıza konu şairlerin eser verdiği dönem İran'da sosyal hareketliliğin yaşandığı bir dönemdir. Bu döneme kısaca göz atıldığında önemli hadiselerin vuku bulunduğu görülmektedir. Bu hareketli döneme 1953'ten itibaren bakıldığında karşımıza çıkan önemli hadiselerden birisi 28

Mordad isyanıdır. 28 Mordad¹ 1332/1953'te çıkanmy isyan bastırılır, ancak etkileri 1335/1956 yılına kadar devam eder. Daha sonra toplum 15 Hordad² hareketiyle yeni bir hayalin peşine düşer. Defalarca bastırılan ve her seferinde bir öncekinden daha güçlü bir şekilde meydana gelen hareketler ve isyanlar 1356/1978 yılında Tebriz, İsfahan, Tahran, Kum, Meşhed gibi büyük şehirlerde başlar ve 22 Behmen'e³ kadar devam eder. Bu sosyal hareketlilik içerisindeki İran'da, sosyal yapının değişmeye başlamasıyla beraber Edebiyat alanında da ciddi değişiklikler başlamış, modernleşmenin etkisiyle beraber, klasik edebiyatın etkisi giderek kırılmış, aruz vezni ve kafiye ile yazılan klasik şiire karşı serbest şiir denemeleri görülmeye başlanmıştır. Şiirdeki bu değişim ve dönüşüm çabalarının ilk ve öncü ismi Nima Yuşic'dir. Mehmet Kanar, Nima'nın öncülüğünü yaptığı bu dönem hakkında şu tespitte bulunur: "*Nîmâ, bu dönemde kemikleşmiş şiir kalıplarını kırmak için aruz üzerinde oynamanın, mısraları bölmenin provalarını yapar. Baskıcı Rıza Han döneminin sona ermesiyle İran toplumunda yaşanan büyük çalkantılar edebiyata da yansır. Bu dönemde sosyal düşünceler gelişir; işçi edebiyatı ve romantizm canlanır ve Nîmâ ile sosyal sembolizm ortaya çıkar.*"⁴

Daha sonra "Nimai şiir" olarak isimlendirilecek ve giderek Şiir-i Azad'a⁵ evrilecek edebî dönüşümler, ifade edildiği üzere bu dönemde Nima Yuşic'in⁶ öncülüğüyle başlamıştır. "1920'lerden

¹ 28 Mordad 1332 hş./19 Ağustos 1953 tarihinde, ciddi huzursuzluklar ve toplumsal hareketlilikler yaşayan İran'da iktidarda bulunan Milliyetçi Cephe Hükümeti'ne karşı darbe yapılır ve başbakan Muhammed Musaddık görevden uzaklaştırılır. Pehlevi ailesi iktidara gelir. Ancak toplumdaki hareketlilik sona ermediği gibi artarak devam eder. Pehlevi yönetimi, isyana dönüşmek üzere olan bu toplumsal hareketliliği yatıştırmak üzere 1341 yılında Beyaz Devrim adıyla birtakım sosyal ve ekonomik reformları gerçekleştirir. Ancak bu reformlar uzun süredir toplumdaki rahatsızlığı yönlendirmeye başlayan Humeyni'nin çevresinde toplanmış grupları rahatsız eder ve tepkiyle karşılanır. Bu tepkiler 5 Haziran 1963 yılında, 15 Hordad 1342 ayaklanmasına dönüşür. Kanlı bir şekilde bastırılan 15 Hordad ayaklanmasından sonra Humeyni sürgün edilir. Bunun karşısında Pehlevi rejimine karşı tepkiler giderek daha da artar ve sertleşir. İktidar da kendisini güvenceye almak amacıyla çok daha sert davranır. Sürgündeki Humeyni, sırasıyla Bursa/Türkiye, Nəcəf/İrak ve Paris/Fransa'da yaşarken de çalışmalarını devam ettirir; bildiriler yayımlamaya, halkı örgütlemeye devam eder. Bu çabaları 22 Behmen 1357/10 Şubat 1979 tarihinde sonuç verir ve Pehlevi rejimi yıkılarak yerine İslam Cumhuriyeti kurulur ve Humeyni iktidarı eline alır. www.wikipedia.org, www.ibna.ir, 10.05.2014

² 5 Haziran 1963

³ 10 Şubat 1979

⁴ Sohrab-i Sipihrî, *Sekiz Kitap*, (Çev.: Mehmet Kanar), Şûle Yayınları, İstanbul 1999, s. 12.

⁵ Şi'r-i Sepid (Beyaz Şiir) veya Şi'r-i Azad (Serbest Şiir) olarak bilinen bu şiir akımı, hş. 1330/m.1950'li yıllarda başlamış ve giderek yaygınlaşmıştır. Bu ekolün başlıca özelliği, klasik şiirin aksine, aruz veznine riayet edilmemiş olmasıdır. Ancak, ahenk ve musikiye önem verilmiştir.

⁶ Çağdaş İran şiirinin kurucusu olarak kabul edilen, İran şiirinin babası olan Rudeki'ye atıfla olsa gerek yeni şiirin babası olarak anılan ve asıl adı Ali İsfendiyari olan Nima Yuşic, Mazenderan'ın Yuş köyünde 1276 hş./1897'de dünyaya geldi. Nima'nın daha sonraları şiir ve yazılarında imza olarak kullandığı Yuşic, Deylemicenin ardıllarından biri olan Mazenderan dilinde Yuşlu anlamına gelmektedir. Babası çiftçilikle ve hayvancılıkla geçinen Nima, çocukluk dönemini köyünde geçirir. Şair, okuma ve yazmayı köy hocasından öğrenir. 1288 yılında ailesiyle beraber Tahran'a yerleşir. ilköğreniminin ardından Fransız St. Louis Okulundan mezun olur. 1926 yılında 29 yaşındayken hayatını ünlü ediplerden ve Sur-i İsrail gazetesinin müdürü Mirza Cihangir Han Şirazi'nin yeğeni Aliye Cihangir'le birleştirir. Bir süre bir lisede İran ve Arap edebiyatı öğretmenliği yaptıktan sonra Kültür Bakanlığı Yüksek Öğretim Müdürlüğünde görev alır. Tahran'da yıllarca ikamet eden Nima, Yuş'a geri dönerek eşi Aliye Hanım ve tek oğlu Şeragim ile birlikte hayatını devam ettirir. 1338 yılında Yuş'ta hastalanır ve vefat eder.

itibaren İran şiirine damgasını vuran ve çağdaş İran şiirinin kurucusu olarak kabul edilen Nima Yuşic, “Efsâne” adlı şiiriyle yeni şiir akımını (movc-i şi’r-i nov) başlatır. 1920-1940 yılları arasında Nima Yuşic’in İran şiirinde yarattığı tartışmasız etki, uzun süredir yenileşmeye direnen İran edebiyat dünyasının çok kısa sürede gelenekçi şiirden (şi’r-i sunnet-gerâ) yenilikçi şiire (şi’r-i nov-gerâ) geçmesini sağlar.”⁷ Nimâ’nın yenilikçiliği klasik şairlerden farklı olarak seçtiği mahlastan da görülebilmektedir. Zira Nimâ, mahlas olarak âdet olduğu üzere nisbet ya’sı ile üretilen mahlas yerine anadilinde Yuşi/Yuşlu anlamına gelen Yuşic mahlasını tercih etmiştir. Bu tercih şairin yeni dönemde izleyeceği yeni yönelimi net bir şekilde ifade etmektedir.

Toplumsal dönüşümle beraber şiirin sadece şekli değişmekle kalmaz, konu bakımından da ciddi değişimler dikkat çeker. Bu dönemde şiir, tam olarak yaşamın kendisi kabul edilmekte ve zamanın ruhunu içinde barındıran, dönem özelliklerini taşıyan, halkın gündelik yaşamındaki keder ve sevincini, zevklerini ve alışkanlıklarını, bütün değer yargılarını yansıtan bir hüviyete bürünmüştür. Düşünsel anlamda yeni bir çıkış arayan dönem şairleri, kendi algısını inşa ederek yeni söyleyiş kalıplarıyla okura sunmak isterler. Bu zihinsel değişim, beraberinde ifade kolaylığını sağlamak üzere şekilsel değişimi de getirmiştir. Vezinler değişmiş, mısra ölçüleri değişmiş, kafiye ön plana çıkarılmıştır. Ancak bu dönem şiirinde vezin ve kafiye temel unsur olarak değil daha çok talî unsurlar olarak anlamı vurgulamak, meramı ön plana çıkarmak için kullanılmıştır. Özellikle vezin halkın günlük konuşma diline göre uyarlanmış, şiire akıcılık, ifadeye serbestlik kazandırılmıştır. Yeni şiirdeki veznin klasik şiirden oldukça farklı bir şekilde işlendiği ve mısra eşitlemesinden ziyade şiirdeki ritmi sağlamak gibi bir görev üstlendiği görülmektedir. Yeni dönemde vezin, artık bağlayıcı olmaktan çıkmış, vezin zarureti meselesi gündemden düşmüştür. Yeni şiirle çoğalan iç kafiye imkânlarıyla birlikte zorlama redif ve kafiye de geride bırakılmıştır.

1. Modern İran Şiiri

İran şiirindeki yenileşme çabaları her ne kadar Kacarlar döneminden itibaren görülmeye başlanmış ise de, aslı itibariyle çağdaş İran şiirinde yenileşme hareketleri ciddi olarak 1285/1906 yılındaki Meşrutiyet ile başlamış ve şiir kalıplarını ve içeriğini değiştirmeye yönelik çabalar gelişerek ilerlemiştir. Meşrutiyet döneminde şiir, halk diline yaklaşmıştır. Bu girişimlerin temelinde yatan

1938 yılında M. Ziya Heştrudi, Sadık Hidayet ve Abdu’l-Huseyn Nuşin ile beraber Mecelle-i Musiki adlı derginin yazı kurulunda görev alan ve bu dergide önemli makaleleri yanında yeni tarzda yazılmış birçok şiirini yayımlayan şair, 1946 yılında I. İran Yazarlar Kongresine katılıp kendi şiirlerini okur ve şiirleri çevresine eski şiir-yeni şiir tartışmaları alevlenir.

Şiir serüvenine klasik tarz şiirlerde başlayan Nima, İran’da yeni şiir diye adlandırılan şiirin temellerini atan şair olarak tanınmaktadır. Nima Yuşic, getirdiği yenilikte yine Aruz veznini temel almıştır. Nima, aruz kalıplarının şaire değil, şairin aruz kalıplarına egemen olmasını istediğini dile getirerek aruzu bütünüyle dışlamaz. O, yeni şiir sistemini oluştururken aruzu yeniden yorumlar. Bu yeni yorum, aruz vezni içinde şiirin hareket alanını alabildiğine genişletmektedir. Kaleme aldığı “Efsane” ve “Gorab” şiirleri modern Farsça şiirinin ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir. Hicabi Kırılancık, Meşrutiyetten Cumhuriyete İran Şiiri, Hece Yay., 2014, s. 105, Mehmet Kanar, Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi, s. 211, Yahya Aryenpur, Ez Saba ta Nima, Tehran, 1350, C.II, s. 466-480., Hadi Kezayi, Zindeginame-yi Nivisendegan ve Şairan: ez Rudeki ta Dowletabadi, İntişarat-i Behzad, Tehran, 1385, s. 423.

⁷ Derya Örs, “Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî”, *Nüşa*, Bahar 2001, s. 86.

neden, eski şiir kalıplarının değişen dünyayı ifade etmede artık yetersiz kaldığına, yeni durumu ifade etmediğine dair giderek pekişen inançtır. Çağımızda söylenen şiir, sosyal yapıdaki değişimin ardından zorunlu olarak ve tedricen ortaya çıkmıştır. Tam anlamıyla modern İran şiirinin başlatıcısı sayılan Nima Yuşic, bu konuda şöyle söyler: “Edebiyatımızın tüm yönleriyle değişmesi gerekmektedir. Yeni konu bulmak yeterli olmadığı gibi, eski konuları geliştirip yenileştirmek de yeterli değildir. Kafiyelerin yerlerini değiştirmek veya dizeleri uzatıp kısaltmak da kâfi değildir. Esas olan, sistemin değiştirilmesidir. Şiire, insanların bilinçli dünyasında bulunan şeylerin modelini vermemiz gerekir. Seslendirmeye uygun ifade lazımdır. Yani, doğal konuşmaya uygun olan bir üslup gerekiyor. Şiir, şairin ruhunun aynası olmalıdır. Yeni akımda vezin yoktur. Yeni akımın şairi bütün bağlardan kurtulma çabasında olup, söylediklerinde uyum görür. Bu uyum, şiirinin veznidir. Bazen yeni akım şiirinde de vezin bulunur. Ama gerçek şudur: Eğer şiir, sadece şiir veya ona yakın bir şey olup, sürrealist zihinsel bir gerçeği ifade edecekse, artık vezne bağlanamaz.”⁸

Bu çabalar, hep günün dilini yakalamak ve içinde bulunulan zamanı şiire taşımak amacını gütmektedir. Yeni şiir hareketinde en önemli pay, kuşkusuz Nima Yuşic’indir. Nima Yuşic, aruzu tümüyle dışlamadan, dizelerin uzunluk ve kısalıklarında şairi özgür bırakan bir eğilimi, İran şiirine zorlu bir mücadeleyle getirmiş bir şairdir. *Nimai şiir* ya da *şi’r-i azad* adıyla kayda geçen bu ilk yeni şiir tecrübesi, gelenekçi şiir çevreleri tarafından ardı arkası kesilmeyen saldırılara maruz kalmışsa da yenilikçi şairlerin büyük ilgisiyle karşılaşmıştır. Günümüz şiir biçimlerinin en önemlisi kabul edilen *Nimai şiir*, 1317/1938 yılında Nima Yuşic tarafından yazılmış olan *Gorab* başlıklı şiir ile çağdaş şiir çevrelerinin ilgisini çekmiştir. Zamanla şiir çevrelerinin bu yeni tarza alışmaları ve benimsemeleri bu tarz şiiri yaygınlaştırmıştır. *Nimai şiirde* ve ondan sonra gelişen formlarda, arka arkaya gelen birden fazla dize aynı anlam çevresinde dönerken, kimi zaman da tek bir dize, yalnız başına bir anlamı ifade edebilir ve bir anlamı ifade etmede, kendinden sonra gelen dizeye ihtiyaç duymayabilirdi. Bu durumda kafiye, anlamsal bir görev de yüklenmiş oluyordu. Nima’ya göre; kafiye gerçek şahsiyetini yeni şiirle kazanmıştır. Zira Nima’ya göre kafiye konuya aittir. Konunun zilidir. Konu farklılaşınca kafiye de farklılaşır. Nima Yuşic’in başını çektiği aruz içi serbest şiirin (şi’r-i azad - şi’r-i Nimai) önemli temsilcileri arasında; Mehdi Ehevan Salis, Foruğ Ferruhzad, Sohrab-i Sipihri, Ahmed Şamlu, Nusret Rehmani, Huşeng İbtihac (Saye), Siyaveş Kisrayi, Muhammed Zuheri gibi isimler zikredilebilir.⁹ Ancak daha sonra bu isimlerden bazılarının şiir pratikleriyle birlikte farklı yeni şiir akımlarından da söz edilmeye başlanacaktır.

Eski şiiri terk ile yeni arayışlara giren şairler, giderek temelde yenilikçiler ve gelenekçiler olmak üzere iki karşıt grup şeklinde dikkat çekmeye başladılar. Geleneksel edebiyat taraftarları mısraın aynen korunması ve aruza dayanması fikrini savunurken, yenilikçiler artık böyle kalıpların günceli yorumlamaya ve anlatmaya yetmediği inancıyla eski alışkanlıkların terk edilmesi gerektiğini, şiirde

⁸ Şems Lengerudi, *Târih-i Tahlîlî-yi Şi’r-i Nov, Cild-i Evvel*, Neşr-i Merkez, Çâp-i Şişom, Tahran 1390 hş., s.107; Muhammed İsti’lami, *Bugünkü İran Edebiyatı Hakkında Bir İnceleme*, (Çev. Mehmet Kanar), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981, s. 144-145.

⁹ Şems Lengerudi, s. 218; Şefî’i Kedkeni, *Edvâr-ı Şi’r-i Fârsî, ez Meşrutiyet tâ Sukût-i Saltanat*, Neşr-i Sohen, Tahran 1380 hş., s. 129; Hicabi Kırlangıç, *Yalnız Yürüyen Adamın Şarkısı: Ahmed Şamlu ve Şiiri*, Ağaç Yayınları, İstanbul 2010, s. 13-14.

bu kısıtlamalara yer olmadığını savunmaya başladılar. Ardından gelenekçiler ve yenilikçiler arasında kelime konusunda bir ayrışma yaşandı. *Eski şiirde bir kelime belirli bir çerçeve içinde ifade ediliyordu. Başka bir ifadeyle, gece, zincir, perişanlık, gönül, mecnun, divane, âşık, esir vb. sözcükler şiirde mazmunlarını da birlikte getiriyordu. Gelenekçiler buna tamamen riayet ettikleri için yenilikçilerle görüş ayrılığına düştüler. Birinci gruba mensup olanlar çok kelimeye vakıf olmayı, güçlü şair olmanın şartı olarak görmekteydiler.* ¹⁰

Ancak yeni şiirde zaman zaman yeni kelimeler kullanılıyorsa da daha çok bilinen esi kelimeler yeni anlamlar kuşanarak kullanılıyordu. Özellikle *gece salkımı, ı ışık havuzu* örneklerinde de görüldüğü üzere tamlamalarda eski bilinen kelimeler sıra dışı anlamları bürünüyorlardı.

Zamanla yeni şiir de kendi içerisinde Nimai Şiir, Şi'r-i Sepid¹¹, Movc-i Nov¹², Şamluyi Şiir¹³ gibi çeşitli akımlara ayrılmaya başladı. Bu yeni akımlardan hiçbirisi Nima gibi güçlü bir itiraz ve güçlü bir poetikayla ortaya çıkmadı. Nima'yı İran şiir tarihinde ölümsüzleştiren, onun güçlü poetik duruşudur.

Çağdaş İran şiirinin kurucusu olarak kabul edilen Nima Yuşic, yeni şiirin kriterlerini dahası âdeta yeni şiirin poetikasını oluştururken bir şairin sahip olması gereken nitelikleri şöyle sıralamaktadır:

“1. Şair, hangi tarihte yaşadığını ve içinde bulunduğu toplumun kendisinden neler beklediğini bilmelidir. Buna şairin insan, halk ve milleti karşısındaki tarihî görevi denir. Bugüne kadar bu görevi yerine getirebilmiş şair çok azdır.

2. Şair, yaşadığı muhiti teşkil eden şeyleri bilmelidir. Şair coğrafyasını tanımalıdır. Buna şairin coğrafi görevi denir.

3. Şair ufku geniş ve özgür olmalı, hiçbir felsefi ekole bağlanmamalıdır. Buna şairin sosyal düşünce görevi denir.

4. Şair, halkının hangi edebî evre içinde bulunduğunu bilmelidir. Hem şekil ve kalıpta hem de içerik ve mazmunda dönem edebiyatının temsilcisi olmalıdır. Şiirde şekil bakımından gereken değişikliğe önyak olmalı, kendisi ve halkı için ihtiyaç duyulan mazmunları sözcüklere sığdırabilmelidir.”¹⁴

Nima Yuşic'e göre, şair duygu ve düşüncelerini, yaşamsal deneyimlerini sembolik olarak ifade etmelidir. Yurt dışında eğitim görmüş, Fransızca, Türkçe ve Rusça bilen Nima'nın şiirlerinde Avrupa

¹⁰ Şems Lengerûdî, s. 218; Şefi'i Kedkenî, s. 129; Hicabi Kırlangıç, s. 13-14.

¹¹ Sepid Şiir: Avrupa'da Blank Verse olarak, İran'da Sepid şiir olarak bilinen bu akımın temel özelliği vezin ve kafiyeden bağımsız, serbest olmasıdır. Bu yönüyle de Nimai şiir anlayışından ayrılmaktadır. Sirus Şemisa, *Sebkşinâsi-yi Şi'r*, s. 46.

¹² Movc-i Nov: 40'lı yıllarda Nima ekolünden ayrılan genç şairlerin başlattığı bir akımdır. Bu akımdaki temel değişiklik çarpayı terk etmek ve imge karşıtlığı oldu. Bu akıma göre şiirde mana gereksizdir. Batıda gelişen Dadaizmin etkisinde kaldılar. En ünlü temsilcisi Yedullah Ruyayi'dir.

¹³ Şamluyi Şiir: Nimai şiirden ayrılan, giderek mensur şiire yaklaşan serbest şiir akımıdır. Günümüzde çok az takipçisi olan bu akım, neredeyse sadece Ahmed Şamlu tarafından kullanılmıştır.

¹⁴ Şems Lengerudi, s. 100-107; Mehmet Kanar, *Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi*, Say Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 212.

şiiirinin etkisi görülmektedir. Döneminin okuru Nima'yı anlamakta zorlanır. Zira Nima'nın şiiirinde, meram, doğrudan değil dolaylı olarak ifade edilmektedir. Yeni İran şiiirinde karamsarlık, kızgınlık, nefret, umutsuzluk kavramları çok işlenir ve günümüz dünyasında olup biten her şey modern İran şiiirine de bire bir yansır. Benzetmelerin yerini istiare alır. İstiareler o kadar peş peşe kullanılır ki daha okur birini anlamaya çalışırken diğeri istiare çıkarır. Okur yeni şiiiri okuyunca müphem ve sonsuz bir düşünceyle karşı karşıya kalır. Bu minimalist yaklaşım okura şiiire girme, kendi yorumunu katma imkânı sundu. Okur kendini şiiirde buldu. Nitekim bu imkânın varlığı da yeni şiiirin yaygınlaşmasının temel nedeni oldu.

Bu dönem şairleri genel olarak ölüm, umutsuzluk, hüznün, sarhoşluk, yaşam gibi konuları işlerler. Bu dönemde Farsçaya Viladimir Mayakovski ve Nazım Hikmet şiiirleri çevrilir. Başta Nima olmak üzere bu dönem şairlerinin birçoğunda Nazım ve Mayakovski'nin etkisi görülebilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde yer alan şairlerin hayat hikâyelerinde de görüleceği üzere bu dönem şairlerinin birçoğu başta Avrupa dilleri olmak üzere bir veya birden çok yabancı dil bilmekteydiler. Bu durum da onların farklı dillerde üretilen dünya edebiyatından haberdar olmalarına imkân tanırken bu edebiyatlardan etkilenmelerine de kapı aralamıştır. Bu dönemi başlatan Nimâ'dan sonra gelen kuşak ise Nimâ'nın başlattığı bu girişimi daha da geliştirip ileriye taşıyarak modern İran şiiirini oluşturur.

Bu isimlerden özellikle bazıları bugün hâlâ İran şiiirinin en çok okunanları ve anılanları arasındadır. Özellikle modern İran şiiirinin beş yıldızı olarak anılan beş isim; Nima Yuşic, Foruğ Ferruhzad, Sohrab Sipihrî, Mehdi Ehevan Salis ve Ahmed Şamlu günümüz okuru tarafından bilinirlik düzeyi en yüksek olan şairlerdir. Bu şairler birbirlerinden etkilenmişler ve aynı şekilde kendilerinden sonraki kuşağı da ciddi anlamda etkilemişlerdir. Örneğin bu dönem şairlerinden Sohrab, şiiirdeki çok katmanlı söyleyişi, imge yoğunluklu sembolik mistisizmi ile ilgi görürken, Foruğ daha ziyade şiiirdeki kadın duruşu ve sert söylemi, muteriz tavrı ile kitlelerin ilgisine mazhar olmuştur. Mehmet Kanar, bu dönem hakkında şu tespitlerde bulunur: “1961-1970 döneminde *Furûğ-i Ferruhzâd*, *Sohrâb-i Sipihrî*, *Menûçehr-i Âteşî*, *M. Âzâd*, *Ahmed-i Şamlu*, *Mehdi Ehevan-i Sâlis* ve başka genç şairler göze çarpar. Şiiirin merkezi *Furûğ-i Ferruhzâd*'dir ve son 40-50 yılın aydın tipinin temsilcisidir. Romantizm zayıflarken sosyal sembolizm canlılığını korur. Şairler vahşi doğaya yönelir. Önceki dönemin duygusal çöküntüsü yerini felsefi çöküntüye bırakır. Yine bu dönemde geleneksel İslam tasavvufuyla ilgisi olmayan, daha çok *Uzakdoğu'nun (Uzak Doğu)* mistik havasını estiren bir tasavvuf görülür. Bunun en belirgin temsilcisi ise *Sohrâb-i Sipihrî*'dir. *Sohrâb*'ın şiiiri İranî ve İslâmî olmayan bir mistisizmden kaynaklanır.”¹⁵

Nitekim çalışmanın ikinci bölümünde anlatılan şairler ve örnek olarak sunulan şiiirlerinden de yukarıda sözü edilen değişim ve dönüşüm açık bir şekilde görülebilmektedir.

¹⁵ Mehmet Kanar, s. 214-224.

2. Modern İran Şiirinin Önemli Temsilcileri

Birinci bölümde ele alınan dönemde eser vermiş ve bu dönemin en önemli isimleri olarak ön plana çıkmış, kendilerinden sonraki kuşağı da ciddi anlamda etkilemiş ve modern İran şiirinde yeni bir çığır açabilmiş şairlerden etki ve bilinirlik düzeyleri dikkate alınarak on iki şair seçilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde on iki şair kısaca tanıtılacak ve şiirlerinden birer örnek sunulacaktır. Örnek olarak seçilen şairler; Fereyduñ Tevelleli, Fereyduñ Moşiri, Huşeng İbtihac (Saye), Nadir Nadirpur, Foruğ Ferruhzad, Simin Behbehani, Mehdi Ehevan Salis, Ahmed Şamlu, Siyaveş Kisrayi ve Sohrab Sipihri'dir.

2.1. Fereyduñ Tevelleli

2.1.1. Hayatı

1298/1919 yılında Şiraz'da dünyaya geldi. Baba adı Cemal idi. İlköğrenimini Şiraz'da tamamladı. Tahran'da Edebiyat fakültesine kayıt yaptırarak Arkeoloji bölümünde öğrenim gördü. Mezuniyetinden sonra Fars ili Arkeoloji Genel Müdürü oldu. Bir süre bu görevde çalıştıktan sonra Şiraz Üniversitesinin danışmanlığına atanan Tevelleli, 1364/1985 yılında vefat etti.¹⁶

2.1.2. Edebî Kişiliği

Kendi ifadesine göre 11 yaşından itibaren şiir söylemeye başlamıştır. Daha çok tabiattan ilham alan şiirler kaleme almıştır. Başlangıçta klasik tarzda şiirler yazdı. İlk şiirlerini Tude partisinin yayın organlarında yayımladı. 19 yaşından itibaren üslup ve ifade itibariyle yeni bir tarzda şiirler yazmaya başladı. Bu yönelimi onu Nima'ya doğru sürükledi. Nimai tarzda şiir yazan ilk şairlerdendir. Bununla birlikte orta yolcu bir şair olarak dikkat çekti. Tevelleli, 1320/1931 yılından itibaren şiirlerini çeşitli dergilerde yayımladı. Modern şairler safında yer alan Fereyduñ Tevelleli, zaman zaman farklı edebiyat mahfillerindeki şiir etkinliklerine de katılıyordu. Tevelleli, yeni ve sağlam bir şiir kurmak istiyordu. Şiirde arayışa devam eden Tevelleli, sonradan dil ve tarz bakımından Nimai şiirden uzaklaşarak klasik nazım şekillerini canlandırmaya yönelerek gazel ve kaside söyledi. Biçimde eskiyle yeniyi buluşturan şair, romantik bir söyleyişe ulaşarak bu alanda etkili şairlerden biri oldu. Tevelleli, şiir hakkındaki görüşlerini 1340/1951 yılında *Reha* adlı kitabının önsözünde yayımladı. Bu şiir kitabı ilk olarak 1328/1939 yılında yayımlanmıştı. Tevelleli'nin eserleri şunlardır: *el-Tefasil*, *Karvan*, *Şigerf*, *Puye*, *Bazgeşt*, *Nafe*. Fransızca bilen Tevelleli, Fransızcadan Farsçaya şiir çevirileri de yaptı.¹⁷

Mehtab

Solgun mehtabın alacakaranlığında

Duman gibi bir kıvılcımda, gönülçelen ve kederli

¹⁶ Hadi Kezayi, *Zindeginame-yi Nivisendegan ve Şairan: ez Rudeki ta Dowletabadi*, 1385, Tehran, s. 491-2., Şems Lengerudi, *Tarih-i Tehlili-yi Şi'r-i Now*, C.1, Neşr-i Merkez, 6. Baskı, Tehran 1390, s. 299., Hicabi Kırlangıç, *Meşrutiyetten Cumhuriyete İran Şiiri*, Hece Yay., Ankara 2014, s. 159.

¹⁷ Hadi Kezayi, *Zindeginame-yi Nivisendegan ve Şairan: ez Rudeki ta Dowletabadi*, 1385, Tehran, s. 491-2., Şems Lengerudi, *Tarih-i Tehlili-yi Şi'r-i Now*, C.1, Neşr-i Merkez, 6. Baskı, Tehran 1390, s. 299., Hicabi Kırlangıç, *Meşrutiyetten Cumhuriyete İran Şiiri*, Hece Yay., Ankara 2014, s. 159. Mehmet Kanar, *Modern İran Şiiri Antolojisi*, Şule Yay., İstanbul 1999, s. 54.

İdi ve siyah zülfü rüzgârın elinde
Dalgalı ve gönül çelen
Gecenin parıltısına karanlık işliyordu.

Gidiyordu ırmak ve suyun kederli sesi
Gitmiş dostların hüznünü anlatır gibi
Ölü aşklardan ve ölülerin kederinden
Gizli bir sancısı vardı.

Güneşin yorgun ve soğuk ışığında, dağlar
Uzak bir arzu gibi
Bir umut halesi gibi
Veya ipekler içinde arzulu zarif bir vücut gibi,
Uyuyordu bir bakışta.

Ve akşam yavaşça geçiyordu
Suskun ve sevinçli ovalardan.

O, ruhumun umudu, o hayal gölgesi
Yanıyordu kendi sıcak hayal şelalesinde.
Mehtabın parıltılı alnından okuyordu
Benim gam efsanemi ve kendi melal anlatısını.

2.2. Fereyduñ Moşiri

2.2.1. Hayatı

Baba adı İbrahim olan Fereyduñ Moşiri, 1305/1926 yılında Tahran'da edebiyat ehli bir aile ortamında dünyaya geldi. Anne ve baba tarafından her iki dedesi de şair idiler. Anne tarafından dedesi Mirza Cevadhan Mutemen el-Moluk, Nasreddin Şah döneminin ünlü şairlerinden olup Necm mahlasını kullanırdı. Moşiri, ilköğrenimini babasının tayini nedeniyle gittikleri Meşhed'de, ortaöğrenimini de daha sonra tekrar geri döndükleri Tahran'da tamamladı. Bir süre Tahran'da Fars Dili ve Edebiyatı okudu ancak öğrenimini yarıda keserek çok sevdiği gazetecilik mesleğine başladı. Muhabirlik ve yazarlık yaptı. 30 yıl boyunca bu alanda çalıştı. Uzun yıllar *Meclis-i Sohen*, *Ruşenfikr*,

Sepide ve *Siyah* gibi birkaç derginin yazı işleri kurul üyeliğini yürüttü. Moşiri, 1324/1945 yılında Posta, Telefon ve Telgraf Bakanlığında memur olarak çalışmaya başladı. 1350/1971 yılında İran Telekomünikasyon Şirketine geçti ve 1357/1978 yılında emekli oldu. Fereydu Moşiri, 1379/2001 yılında vefat etti.

2.2.2.Edebî Kişiliği

Moşiri, henüz şair olarak şöhret kazanmadan önce bir gazeteci ve dergici olarak dikkat çekmiştir. Uzun yıllar *Ruşenfikr* dergisinin şiir editörlüğünü yürüten Moşiri, kendi kuşağı arasından Nima'nın ekolüne yönelen ilk şairlerindendir. Ancak hiçbir zaman bu üslubun aşırılıkçı bir takipçisi olmadı. Önceleri klasik tarzda şiirler yazan Moşiri, ardından Nima'nın orta yolcu bir takipçisi oldu. Moşiri'nin şiir dili akıcı bir dildir, kendi derin duygularını basit bir şekilde ifade eder. Öyle ki herkes ittifakla Moşiri'nin şiirinin âşıkane, latif, romantik ve çok samimi olduğunu söyler. Moşiri'nin şiiri, eski ve yeni şiirin sınırında seyreden modern üsluplu bir şiirdir. Şiirinin temel özelliği basit söyleyişidir. Şairane bir ifade ile insanların gündelik hayatını işgal eden konuları anlatır ve bu nedenle de halkın zihnine daha yakın durmaktadır. Edebiyat ortamlarında da geniş bir kitleyi kendine çekebilmektedir. Şiirlerinde çok geniş kitlelerin duygularına tercüman olması sayesinde eserleri her dönemde halk tarafından büyük ilgi görmüştür. Hatta bu özelliği dolayısıyla İran'da, "halk şairi, sokak şairi" olarak tanınmaktadır. Fereydu Moşiri'nin yaklaşık 64 yıl süren edebî hayatı boyunca on şiir kitabı yayımlanmıştır. Eserlerinden bazıları şunlardır: *Teşne-yi Tufan*, *Nayafte*, *Ebr u Kuçe*, *Behar ra Baver Kon*, *Ez Hamuşi*, *Yeksan Nigeristen*, *Morvarid-i Mihr*, *Ah Baran*, *Ez Diyar-i Aşiti*, *Gonah-i Derya*, *Avaz-i An Perende-yi Gemgin*, *Pervaz ba Horşid*, *Gozine-yi Eşar*, *Ba Penc Sohen Sera*.¹⁸

Bahara İnan

Aç pencereleri, ki meltem

Akasyaların doğum gününü

Kutlamaktadır

Ve bahar

Her dalda her yaprağın yanibaşında

Mum yakmıştır.

Bütün kırlangıçlar

Geri döndüler

Ve tazeliği haykırdılar

¹⁸ Hadi Kezayi, *Zindeginame-yi Nivisendegan ve Şairan: ez Rudeki ta Dowletabadi*, 1385, Tehran, s. 433-4., Hicabi Kırlangıç, Meşrutiyetten Cumhuriyete İran Şiiri, Hece Yay., Ankara 2014, s. 205. Derya Örs, Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydu-i Muşiri, *Nüsha Dergisi*, Yıl 1, Sayı 1, s. 86. Mehmet Kanar, *Modern İran Şiiri Antolojisi*, Şule Yay., İstanbul 1999, s. 48., Monirulsadat Miraci, *Aşnayı ba Zindeginame-i Şoera-yi Nami-yi İran*, Neşr-i Ferheng-i İmruz, 1379, Tehran, s. 294.

Sokak baştanbaşa sese dönmüştür
Ve kiraz ağacı
Akasya ağaçlarının doğum günü hediyesi diye
Çiçeklerle doldurmuş eteğini.
Aç pencereleri ey arkadaş
Sahi hiç hatırlar mısın
Yeryüzünü vahşi bir ateşin yaktığını
Yapraklar solduğunu
Ve susuzluğun toprağın ciğerine ne yaptığını
Hiç hatırlar mısın
Uzun gecelerin karanlığında
Soğuklar neler yaptı asma ağacına
Beyaz çiçeklerin başına bağrına
Neler yaptı öfkeli rüzgarlar bir gece yarısında
Hatırlar mısın

Şimdi yağmurun mucizesine inan sen
Ve cömertliği çimenliğin gözlerinde gör sen
Ve muhabbeti meltemin ruhunda
Ki bu daracık sokakta
İşte bu bomboş ellerle
Akasyaların doğum gününü
Kutluyor
Toprak canlanmıştır
Sen neden durgunsun böyle
Sen neden bu kadar kasvetlisin
Aç sen pencereleri
Ve baharlara
İnan sen

2.3. Huşeng İbtihac (Saye)

2.3.1. Hayatı

Saye mahlasını kullanan Huşeng İbtihac, 1306/1927 yılının İsfend ayının altısında Reşt'te dünyaya geldi. Dönemin eşrafından olan ailesi uzun yıllar önce Tefriş'ten Gilan'a göç etmiştir. İbtihac, ilköğrenimini Reşt'te tamamladı. Daha sonra ailesiyle beraber Tahran'a göç etti. Orta öğrenimine bir süre Tahran'da devam eden İbtihac, bir süre sonra okulu terk etti. Milli Çimento şirketinde 22 yıl çalıştıktan sonra İran Radyosunda klasik İran müziğine ilişkin bir program yapmaya başladı. 1987 yılından beri de ailesiyle birlikte Almanya'da ikamet etmekte, şiir yazmaya, eser vermeye ve çeşitli edebî etkinliklere katılmaktadır.

2.3.2. Edebî Kişiliği

Henüz Reşt'te iken Tude Partisine sempati duymaya başlayan İbtihac'ın bu ilgisi Tahran'daki dönemde daha da artar ve giderek siyasi faaliyetlerde bulunmaya başlar. Ancak bu faaliyetlerinin mutlaka edebî ve sosyal bir yönü de olurdu. Bu yıllarda Foruğ, Sohrab, Nima, Moşiri, Şahrudi, Şeybani, Şamlu, Kisrayi, Şehriyar gibi İran edebiyatının önemli isimleri ile de tanışır ve onlardan çok etkilenir. 1325/1946 yılında ilk kitabı olan *Nohostin Neğmeha* yayımlanır. 1330/1951'de basılan *Serab* kitabında sonra Saye'nin şiiri kendi aslî hüviyetine kavuşur. Henüz genç yaşlarda şiire başlayan İbtihac, hem klasik tarzda hem de serbest tarzda eserler vermiş olmakla beraber asıl şöhretini ise gazel tarzındaki şiirleriyle elde etmiş ve yeni gazelin önde gelen temsilcilerinden biri olarak kabul edilmiştir. Şiirlerinde toplumsal sorunlara da değinen şairin edebî incelemeleri de vardır. Eserlerinden bazıları şunlardır: *Hafız Divanı, Der Zolal-i Şiir, Sohrab, Nohostin Neğmeha, Serab, Şebgir, Zemin, Ta Sobh-i Şeb-i Yelda, Rahi ve Ahi, Çen Bergi ez yelda, Yadgar-i Hun-i Serv, Siyah Meşk, Ayine der Ayine*.¹⁹

Elmanın Ağlayışı

Gece bastırıyor

İçeri girdim ve pencereleri kapattım

Rüzgar bir dala asılmıştı

Ben bu yalnız evde, tek başına

Dünyanın derdi dolmuştu gönlüme

Ansızın, bir hisse kapıldım:

Ki sanki biri,

Orada, dışarıda, bahçede,

¹⁹ Hadi Kezayi, *Zindeginame-yi Nivisendegan ve Şairan: ez Rudeki ta Dowletabadi*, 1385, Tehran, s. 481-2., Hicabi Kırlangıç, *Meşrutiyetten Cumhuriyete İran Şiiri*, Hece Yay., Ankara 2014, s. 235., Mehmet Kanar, *Modern İran Şiiri Antolojisi*, Şule Yay., İstanbul 1999, s. 82., Monirulsadat Miraci, *Aşnayı ba Zindeginame-i Şoera-yi Nami-yi İran*, Neşr-i Ferheng-i İmruz, 1379, Tehran, s. 276.

Penceremin önünde,

Ağlıyor...

Sabah vakti,

Elma çiçeğinden kırağı damlıyordu.

2.4. Nadir Nadirpur

2.4.1. Hayatı

1308/1929 yılında Tahran'da sanatla yakından ilgilenen bir ailede dünyaya geldi. İlköğreniminin ardından edebiyat bölümünde öğrenimine devam etti. Lisans mezuniyetinden sonra dil öğrenimi ve Arap Edebiyatı alanında çalışmalar yapmak üzere Fransa'ya gitti. Yükseköğrenimini Paris'te Sorbonne Üniversitesinde tamamladı. Daha sonra Tahran'a dönerek kültür ve sanat alanında çeşitli görevlerde bulundu. Bu arada *Honer ve Merdom* adlı derginin genel yayın yönetmenliğini yaptı. 1964 yılında İtalyan dili ve edebiyatı alanında çalışmalar yapmak üzere İtalya'ya gitti. 1971 yılında İran'a döndükten sonra İran Ulusal Radyo ve Televizyonunda Guruh-i Edeb-i Emruz (Gümümüz Edebiyatı Grubu) birimine yönetmen olarak atandı. 1980'de tekrar Paris'e giden şair, 1987'ye kadar orada yaşadı. Paris'te bulunduğu süreçte Fransız Yazarlar Birliği üyeliğine seçildi. 1987'den sonra bir süre Amerika'da yaşadı. Bu süreçte Harvard, Georgetown, Ucla ve Uc Berkeley üniversitelerinde dersler ve konferanslar verdi. 1379/2000 yılında Amerika'da vefat etti.

2.4.2. Edebî Kişiliği

Nadirpur, yaratıcı ve latif bir imgeleme sahiptir. Kullandığı mazmunlar ve imgeler adeta bir tablo güzelliğinde olmasıyla dikkat çekmektedir. Şiirlerinde yeni terkibler ve kelimeler kullanmıştır. Henüz gençlik döneminde yayımladığı şiirlerinde de güçlü ve sağlam bir dili ve ifade yeteneği olduğu görülmektedir. Son dönem şiirlerinde yeni destansı bir tarza yönelmiştir. Sosyal içerikli şiirler kaleme almıştır. Fransız ve İtalyan şiirlerinden çeviriler yaptı. Modern İran şiirinin gelişmesinde lokomotif görevi yapan şairlerden birisidir. Nadirpur, klasik kalıp ve ifade tarzları üzerinde kafa yormanın anlamsız olduğunu, şairin daha derin ve köklü sorunlar üzerine eğilmesi gerektiğini, ilhamın şiir kalıbını, vezni ve musikiyi kendiliğinden doğuracağını belirtmektedir. Yayımlanan şiir kitapları; *Çeşmha ve Destha*, *Dohter-i Cam*, *Şi'r-i Engur*, *Sorme-i Horşid*, *Giyah o Seng Ne Ateş*, *Ez Asiman ta Risman*, *Şam-i Baspesin*, *Sobh-i Doruğın*, *Hun ve Hakester*, *Zemin o Zeman*.²⁰

Uzak Yıldız

Tasvirler aynalarda feryad ediyorlar:

- Bizi bu altın çerçeveden kurtarınız!

²⁰ Hadi Kezayi, *Zindeginame-yi Nivisendegan ve Şairan: ez Rudeki ta Dowletabadi*, 1385, Tehran, s. 488-90., Hicabi Kurlangıç, *Meşrutiyetten Cumhuriyete İran Şiiri*, Hece Yay., Ankara 2014, s. 291-2., Mehmet Kanar, *Modern İran Şiiri Antolojisi*, Şule Yay., İstanbul 1999, s. 155., Nasır Feyz, *Gozide-i Şi'r-i Moasır-i İran*, Encomen-i Şairan-i İran, Tehran, 1386, s. 117.

Biz, kendi dünyamızda özgür idik

Eski kör duvarlar inliyorlar:

-Neden bizi esaret toprağına sürüklediniz

Biz kerpiçler kendi hamlığımızla mutlu idik

Yıldızların her biri tek tek, hepsi ıslak gözler ile

Rüzgarın eteğini yakalamış yalvarıyorlar

Ey rüzgar! Biz ezelden beri böyle değildik

Biz çığlıklar sonrası sükün eden gözyaşları idik.

Behey gafil! Rüzgar dahi kaç vakittir

Keder korkusuyla sabrını yitirmiştir

Biz dünyanın kulağında rüzgar idik

Ben rüzgar değilim

Ama daima bir çığlık özlemde oldum

Duvar değilim

Ama zalimin elinde esir oldum

Soğuk aynanın içinde bir desen değilim

Zira her ne isem ağrısız acısız değilim:

Bütün bunlar acısı saklı ateşin iniltisini

Susturup unutuyorlar

Ama ben suların kanlı gözyaşını gözlerinden içtikleri

O uzak yıldızım

2.6. Foruğ Ferruhzad

2.6.1. Hayatı

1314/1935'te Tahran'da dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra resim eğitimi görmek amacıyla Sanat Okuluna yazıldı. Burada resim sanatını öğrenmeye başladı. 16 yaşında lise

öğrencisi iken Perviz Şapur ile evlendirildi. Ancak bu evliliği istediği ve mutlu olduğu bir evlilik olmadı. Bu evlilikten, sonraları şiirinde de büyük etkileri görülen bir oğlu oldu. Sinema oyunculuğu ve yönetmenliği yaptı. Dublaj yaptı. Yönetmenliğini yaptığı *Hane Siyah Est* filmi ile dikkatleri üzerine çekti ve yurtdışından da çok övgü aldı. İbrahim Golistan ile birkaç film çekti ve uluslararası ödüller aldı. İngiltere, Almanya, İtalya ve Fransa seyahatlerine çıktı. Bu gezileri ve ikametleri sırasında İngilizce, Almanca ve İtalyanca öğrendi. Ferruhzad, 1345/1966 yılında bir trafik kazası sonucu 32 yaşında vefat etti.

2.6.2.Edebî Kişiliği

13 yaşında şiir söylemeye, yazmaya başlayan Foruğ'un ilk şiirlerinde romantizm egemen olmakla beraber, sonraki şiirlerinde değişim görülmektedir. Foruğ, aşk şiirlerinin yanı sıra özellikle kadın konusunu irdeleyen sosyal içerikli eleştirel şiirler de kaleme alır. Dildeki ifade rahatlığı, geniş görüş yelpazesi, içtenliği, gerçek dünyayı ve insanın problemlerini şiire yansıtması yönüyle birçok İran şairini etkilemiş İran şiirinin son dönemde yetiştirdiği beş yıldızından biri olarak anılmaktadır. İlk şiir kitabı olan *Esir* 1334/1957 yılında şair henüz yirmi yaşında iken yayımlandı. Çağdaş şair ve yazarlarla kurduğu arkadaşlıklar sonucu düşünce hayatında önemli değişimler oldu. Bernard Shaw'ın Saint Joan adlı eserini *Jan-i Mokaddes* adıyla ve *Henri Miler'in The Colossus of Marroussi* adlı eserini *Sotun-i Sengi-yi Marusi* adıyla Farsçaya çevirdi. Unesco, şairin hayatı hakkında bir belgesel hazırladı. Foruğ'un eserleri şunlardır: *Esir, Divar, İsyân, Tevellod-i Diger, İman Beyaverim Be Ağaz-i Fesl-i Serd.*²¹

Kuş Sadece Bir Kuş İdi

Kuş, ah! Ne güzel koku, ne güzel güneş dedi

Bahar gelmiş

Ve ben eşimi aramaya gideceğim

Kuş balkondan uçtu gitti

Bir mesaj gibi uçtu ve gitti

Kuş küçüktü, küçücüktü

Kuş düşünmüyordu

Kuş gazete okumuyordu

Kuş insanları tanımıyordu

Kuş gökyüzünde

Tehlike ışıklarının üstünde

²¹ Hadi Kezayi, *Zindeginame-yi Nivisendegan ve Şairan: ez Rudeki ta Dowletabadi*, 1385, Tehran, s. 488-90., Hicabi Kurlangıç, *Meşrutiyetten Cumhuriyete İran Şiiri*, Hece Yay., Ankara 2014, s. 291-2., Mehmet Kanar, *Modern İran Şiiri Antolojisi*, Şule Yay., İstanbul 1999, s. 58., Nasır Feyz, *Gozide-i Şi'r-i Moasır-i İran*, Encomen-i Şairan-i İran, Tehran, 1386, s. 147., Monirulsadat Miraci, *Aşnayı ba Zindeginame-i Şoera-yi Nami-yi İran*, Neşr-i Ferheng-i İmruz, 1379, Tehran, s. 328.

Gaflet yükseltilerinde uçuyordu

Ve masmavi anları

Delicesine deniyordu

Kuş, ah, sadece bir kuş idi.

2.7. Simin Behbehani

2.7.1. Hayatı

Asıl adı Simin Ber Helili'dir. Tahran'da 1306/1927 yılında dünyaya geldi. Babası Abbas Helili ünlü bir yazar ve gazeteci ve aynı zamanda *İkdam* gazetesinin imtiyaz sahibi idi. Annesi Fehr Adil de dönemin şairlerindendi. Simin, ilköğrenimini tamamladıktan sonra orta öğrenimini dönemin önemli liselerinden biri olan *Namus* lisesinde bitirdi. Daha sonra yükseköğrenimine devam etmek üzere Ebelik bölümüne başladı ve 1324/1945'te mezun oldu. 1325/1946 yılında Hesin Behbehani ile evlendi. Bu evlilik nedeniyle soyadını da Behbehani olarak değiştirdi. Simin Behbehani uzun yıllar Tahran'da çeşitli liselerde öğretmenlik yaptı. Daha sonra Tahran Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. 1981 yılında öğretmenlikten emekli oldu. Şiir ve müzik şurasında üye olarak çalıştı. İran Yazarlar Birliğine üye oldu. Ağustos 2014'te vefat etti.

2.7.2. Edebî Kişiliği

Gazelleriyle ve dörtlükleriyle adından söz ettiren ve gazel sahasında ünlenen Behbehani'nin *Divanegi* gazeli oldukça ünlüdür. Simin, İngilizce ve Fransızca biliyordu. İlk başlarda duygunun ön plana çıktığı bir şiir dili olan Simin, zamanla düşünsel vurgularıyla da dikkat çekmeye başladı. Şiirlerinde özellikle toplumsal hayatın ötekisine yoğunlaştı. Şiirde form olarak bir yenilik yapmayan Simin Behbehani, söylemsel ve imgesel boyutta kendine özgü kullanımlarıyla dikkat çekti. Bu kullanımlarda oldukça başarılı da oldu. Bu bağlamda özellikle gazelde kullandığı vezinler ile dikkat çekti. Kocasının ölümüyle ilgili kaleme aldığı *An Merd, Merd-i Dilhahem* kitabı ile düzyazı alanında da iddialı olduğunu gösterdi. Simin Behbehani, sanat hayatı boyunca çeşitli ödüller de aldı. 1999 yılında Berlin'de Uluslararası İnsan Hakları Örgütü ödülünü aldı ve yine aynı yıl İnsan Hakları İzleme Örgütü ödülünü de kazandı. Behbehani'nin şiir kitapları: *Setar-i Şikeste, Ca-yi Pa, Çelçerağ, Mermer, Restahiz, Hetti zi Suret u ez Ateş, Deşt-i Erjen, Mecmue-i Eşar*.²²

Canım Sıkılıyor Be Arkadaş

Canım sıkılıyor be arkadaş! Ağlamaklıyım

Kafesten kaçarsam eğer, nereye gideyim, nereye ben?

²² Hadi Kezayi, *Zindeginame-yi Nivisendegan ve Şairan: ez Rudeki ta Dowletabadi*, 1385, Tehran, s.485-486., Hicabi Kırlangıç, *Meşrutiyetten Cumhuriyete İran Şiiri*, Hece Yay., Ankara 2014, s. 227-8., Nasır Feyz, *Gozide-i Şi'r-i Moasır-i İran*, Encomen-i Şairan-i İran, Tehran, 1386, s. 79., Monirulsadat Miraci, *Aşnayı ba Zindeginame-i Şoera-yi Nami-yi İran*, Neşr-i Ferheng-i İmruz, 1379, Tehran, s. 336.

Nereye gideyim, bir gül bahçesine varacak yolum da yok ki
Daracık bir köşede açtım gözlerimi ben
Ne ben kimseye gönül verdim, ne de kimse bana gönül verdi
Bir tahta parçası gibi, dalgaların üzerinde özgür özgür özgürüm ben
Benden uzaklaşan herkes kalbin göğse yakınlığı gibi yakındır bana

Bana yakın olandan da ayrırım ayrırım ben
Ne gönlün gözü var bir yerlerde, ne de testide bir kadeh
Ben de ıslatayım şu boğazımı bir tanıdığın şerefine
Varlığımdan ne arttı, yokluğum ne eksiltir?
Kimdir bana cevap veren, neden hala yaşıyorum ben
Bulutlu gökyüzünde yıldızlar sakladım ben
Canım sıkılıyor be dost, ağlamaklıyım.

2.8. Mehdi Ehevan Salis

2.8.1. Hayatı

1307/1928 yılında Meşhed’de dünyaya geldi. Babası aslen Yezdli olup Meşhed’e göçmüş olan Aka Eli Ettar idi. İlk ve orta öğrenimini Meşhed’de tamamladı. Sanat okulunun demircilik bölümünü bitiren şair, bir dönem Meşhed’de demircilik ile iştigal etti. Daha sonra yükseköğrenime devam ederek Güzel Sanatlar Fakültesinden mezun oldu. Bir dönem müzik ile ilgilendi ve tar çaldı. 1944 yılında Tahran’da öğretmenliğe başladı. 1950 yılında evlendi. Siyasi görüşleri nedeniyle 1960’lı yıllarda bir ara hapis yattı. Petrolün millileştirilmesi tartışmalarının yaşandığı dönemde Petrolü Millileştirme Halk Hareketi’ni destekledi. Radyoda kültür programları yaptı. Tahran’da, Tahran Üniversitesi, Terbiyet Moellim ve Şehid Beheşti gibi bazı önde gelen üniversitelerde dersler verdi. 1990’da vefat eden şair Meşhed’de Firdevsi’nin kabrinin yakınlarında toprağa verildi.

2.8.2. Edebî Kişiliği

Omid mahlasını kullanan Mehdi Ehevan Salis, 1323/1944 yılında şiir yazmaya başladı. 1330/1951’de ilk şiir kitabı olan *Erğovan*’ı yayımladı. 1953 yılında ilk edebiyat ödülünü aldı. Hem eski hem de yeni tarzda şiirler yazdı. İlk gençlik yıllarında Meşhed’deki edebiyat mahfillerine katılan şair, klasik kalıplarda, özellikle gazel ve kaside alanlarında oldukça başarılı ürünler ortaya koydu ve dönemin şiir ustaları tarafından eski şiirin yeni umudu olarak nitelendirildi. 1951’de yayımladığı ilk kitabı bu dönemde yazdığı klasik tarzdaki şiirlerini içerir. Yeni şiirlerinde Nima’nın etkisi görülmektedir. Nima Yuşic’in önde gelen takipçilerinden biri olarak dikkat çekti. Şiir dili Nima tarzda olmasına rağmen eski edebiyat geleneğinden ve içeriğinden oldukça istifade etti. Sadece şiir yazmakla yetinmeyen, aynı zamanda kuramsal yazıları ve çalışmalarıyla da dikkat çeken Salis,

Nima'dan sonraki yeni şiirin en önemli teorisyeni olarak anılır. Ehevan Salis, şair, edebiyat araştırmacısı ve usta bir eleştirmendir. Şiirlerinde zaman zaman zor imgeler kullanan şair, modern İran şiirinin beş yıldızından biri olarak anılmaktadır. Ehevan-i Salis'in eserleri: *Erganun*, *Zemistan*, *Aher-i Şahname*, *Ez İn Evesta*, *Şikar*, *Payz der Zindan*, *Duzeh Emma Seerd*, *To ra eh Kohen Bum o Ber Dust Darem*, *Ata ve Lika-yi Nima-yi Yuşic*, *Nakize ve Nakizesazan*, *Herim-i Sayeha-yi Sebz.* ²³

Karahindiba

Hey karahindiba sen ne haberler getirdin?

Nereden ve kimden haber getirdin?

Güzel haberlerin veresin ama, ama

Benim kapımın penceremin etrafında

Boşuna dolanıp duruyorsun

Hiçbir haber beklentim yok benim

Ne bir arkadaştan ne keşişten ne de bir diyardan

Sen var gözü kulağı yolda olanların diyarına git

Sen var seni bekleyenlere git

Karahindiba!

Benim gönlümde herkes kör ve sağırdır

Bırak gayrı bu kendi memleketinde garip olanı

Bütün acı tecrübelerin habercisi

Gönlüme der ki

Yalansın sen yalan!

Kandırırsın sen kandırık!

Karahindiba! Hey sen, sonuçta, ahhh vahhh

Sahi sen rüzgarla gittin mi

²³ Hadi Kezayi, *Zindeginame-yi Nivisendegan ve Şairan: ez Rudeki ta Dowletabadi*, 1385, Tehran, s. 496-7., Hicabi Kırılgaç, *Meşrutiyetten Cumhuriyete İran Şiiri*, Hece Yay., Ankara 2014, s. 241-2., Mehmet Kanar, *Modern İran Şiiri Antolojisi*, Şule Yay., İstanbul 1999, s. 114., Nasır-i Feyz, *Gozide-i Şi'r-i Moasır-i İran*, Encomen-i Şairan-i İran, Tehran, 1386, s. 103., Monirulsadat Miraci, *Aşnayı ba Zindeginame-i Şoera-yi Nami-yi İran*, Neşr Ferheng-i İmruz, 1379, Tehran, s. 316.

Sana söylüyorum heyyy, nereye gittin? Ahh!

Sahi bir yerlerde hâlâ bir haber var mı?

Bir yerlerde, sıcak bir kül kalmış mıdır henüz?

Herhangi bir ocakta –alevi geçtim- küçük bir kıvılcım dahi olsun var mı henüz?

Bütün dünyanın bulutları gece ve gündüz

Gönlümde ağlayıp duruyorlar...

2.9. Ahmed Şamlu

2.9.1. Hayatı

1304/1925 yılında Tahran’da dünyaya geldi. Çocukluk dönemi, subay olan babası Haydar-i Şamlu’nun görevi nedeniyle Reşt, Semirem, Abade ve Şiraz gibi değişik şehirlerde geçti. 1310/1931 yılında başladığı ilköğrenimini sırasıyla Haş, Zahidan ve Meşhed şehirlerinde tamamladı. Liseyi, Bircend, Meşhed ve Tahran üçgeninde okudu. Lise son sınıfta Tahran’da Almanca öğrenmek için teknik liseye geçti. 1321-1323/1942-1944 yılları arasından Gorgan ve Türkmen Sahra’da bulundu. Burada siyasi faaliyetlere katıldı. Bu faaliyetleri sonucu tutuklanarak Sovyetlere ait Reşt’teki cezaevine gönderildi. 1945’te hapisten çıkarak ailesiyle beraber Urumiye’ye göç etti. Burada liseye devam etti. 1946’da Tahran’a dönerek tahsil hayatını sonlandırdı. 1947’de ilk evliliğini yaptı. İlk şiir kitabını da bu dönemde yayımladı. *Sohen* Dergisi ve *Rovzene* dergisinde görevler üstlendi. 1331/1952’de Macaristan’a Kültür Ataşesi olarak gönderildi. Aynı yıl *Ateşbar* dergisinin başyazarlığını üstlendi. Daha sonra yaklaşık dört yıl daha cezaevinde yattı. 1337/1957’de *İttılaat-i Mahane*’nin başyazarlığını üstlendi. Bu dönemde sinema ile de ilgilendi ve senaryolar yazdı. 1355/1976’da ABD’ye gitti ve orada Yaşar Kemal ile tanıştı. Bir süre ABD’de ikamet etti. Oradan İngiltere’ye geçti. Sonra İran’a geri döndü. İran Yazarlar Birliği yönetim kurulu üyeliğine seçildi. 1367/1987’de İkinci Uluslararası Edebiyat Kongresi’ne katılma daveti alarak Almanya’ya gitti. Buradaki tebliği “*Ben Ortak Acıyım Beni Haykır*” başlığını taşımaktaydı. Bu başlık aynı zamanda şairin bir şiirinin de başlığıdır.²⁴ Daha sonra Avrupa ve Amerika’da çeşitli edebî etkinliklere katıldı. ABD Berkeley üniversitesinde misafir öğretim üyesi olarak çalıştı. Bamdad mahlaslı Ahmed Şamlu, 2000 yılında 75 yaşında vefat etti.

2.9.2. Edebî Kişiliği

Genç yaşta yayın dünyasıyla tanışıp kimi edebiyat dergilerinin yayın kurulunda görev alan ve kimi dergi ve gazetelerde başyazarlık yapan Şamlu’nun şiir çalışmalarının yanısıra alanında çok büyük bir önemi haiz *Kitab-i Kuçe* adlı ve henüz tamamı yayımlanmamış olan bir argo sözlüğü de bulunmaktadır. Şamlu’nun çok sayıda öykü, roman ve şiir çevirisi de vardır. Günümüz İran şiirinde adından en çok söz edilen birkaç isimden biri olup modern İran şiirinin beş yıldızından biri olarak da anılmaktadır. Başlangıçta Nima Yuşic’in izinden gitmiş olsa da çok geçmeden sonradan Sebki Şamluyi diye adlandırılan kendisine özgü bir tarz geliştirir. Serbest şiire farklı bir hüviyet kazandırır. Şamlu’nun şiiri, vezni tamamen dışlamaktadır. Kendisinden sonraki genç şairler üzerinde

²⁴ Ahmed Şamlu, *Ben Ortak Bir Acıyım*, (Çev: İsmail Söylemez), Yedi İklim Dergisi, S. 305, Ağustos, 2015.

büyük bir etkisi vardır. Şiirleri olabildiğince sosyal içeriklidir. Edebiyat için edebiyat yapılmaz diyerek genç şairleri, özellikle Sipihri'yi şiddetle eleştirmiştir. *Ülkem kan ağlarken bir elmanın kızarmasıyla, bir karıncanın su içmesiyle uğraşamam* diyerek ideolojik ve sert söylemli şiirden yana tavrını belirtmiştir. Otuzu aşkın şiir, çeviri ve düzyazı eserlerinden bazıları şunlardır: *Agengha-i Feramuş Şode, Şarkılar, Katname, Ahenha ve İhsas, Hevayi Taze, Bag-ı Ayine, Ayda der Ayine, Ayda, Ayda, Direht ve Hançer ve Hatire, Koknus der Baran, Mersiyeha-yi Hak, Şokuften der Mih, İbrahim Der Ateş, Deşne der Dis, Teraneha-yi Kuçek-i Ğorbet, Medayih-i Bisile, Kitab-i Kuçe, Derha ve Divar-i Bozorg-i Çin.*²⁵

Ben ortak bir acıyım feryat et beni

Gözyaşı bir sırdır
Gülüş/gülümseme bir sırdır
Aşk bir sırdır
O gecenin gözyaşı aşkımın gülüşüydü
Masal değilim ki söyleyesin
Şarkı değilim ki söyleyesin
Ses değilim ki duyasin
Ya da görebileceğin bir şey değilim
Ben ortak acıyım feryad et beni.

Ağaç ormanla konuşuyor
Otlar çöl ile
Yıldız samanyolu ile
Ben seninle konuşuyorum
Adını bana söyle
Elini bana ver
Kalbini bana ver
Ben senin köklerini anlamışım
Işıltılı tenhalarda seninle ağlamışım.

Dirilerin hatrına
Ve karanlık kabristanda seninle söylemişim
En güzel şarkıları
Zira bu yılın ölüleri

²⁵ Hadi Kezayi, *Zindeginame-yi Nivisendegan ve Şairan: ez Rudeki ta Dowletabadi*, 1385, Tehran, s. 472-74., Hicabi Kırlangıç, *Meşrutiyetten Cumhuriyete İran Şiiri*, Hece Yay., Ankara 2014, s. 185-6., Mehmet Kanar, *Modern İran Şiiri Antolojisi*, Şule Yay., İstanbul 1999, s. 20., Nasır-i Feyz, *Gozide-i Şi'r-i Moasır-i İran*, Encomen-i Şairan-i İran, Tehran, 1386, s. 51., Hicabi Kırlangıç, *Yalnız Yürüyen Adamın Şarkısı: Ahmed Şamlu ve Şiiri*, Ağaç Yay., Ankara 2010, s. 20-26., Monirulsadat Miraci, *Aşnayı ba Zindeginame-i Şoera-yi Nami-yi İran*, Neşr-i Ferheng-i İmruz, 1379, Tehran, s. 256.

En aşık diriler idiler.

Elini bana ver
Senin ellerin tanıdıkta bana
Ey geç bulunan seninle konuşuyorum
Tıpkı tufanla konuşan bir bulut
Çöl ile konuşan bir ot
Denizle konuşan bir yağmur
Baharla konuşan bir kuş
Ormanla konuşan bir ağaç gibi
Çünkü ben
Senin köklerini anlamışım
Çünkü benim sesim
Tanır sesini senin

2.11.Siyaveş Kısrayi

2.11.1.Hayatı

1304/1925 yılında İsfahan'da dünyaya geldi. Darulfunun Edebiyat bölümündeki lise öğreniminin ardından Tahran'a giderek Tahran Üniversitesinde Hukuk ve Siyasi Bilimler Fakültesinde öğrenim gördü. Bu arada Tude Partisi bünyesinde siyasi ve edebî faaliyetler yürüttü. İran yazarlar birliği üyelerindedir. 1357/1978 yılında, aralarında Ahmed Şamlu ve İsmail Hoyi'nin de bulunduğu bir heyet Kısrayi'yi Huşeng İbtihac ile birlikte İran yazarlar birliğinden ihraç ettiler. 1983 yılında siyasi nedenlerden dolayı İran'dan ayrıldı ve ömrünün son yıllarını Afganistan, Sovyetler Birliği ve Avusturya gibi ülkelerde geçirdi. Afganistan'da bulunduğu sürede Kabil'de bir radyoda edebiyat programları sorumlusu olarak çalıştı. Kısrayi'nin yakın arkadaşlarından olan Ebufazıl Muhekkiki'nin ifadesine göre onun görev süresinde edebiyat programlarında Ahmed Şamlu, Foruğ Ferruhzad ve Mehdi Ehevan Salis'ten hiçbir şiir okunmadı. 69 yaşında iken Avusturya'nın başkenti Viyana'da 1374/1995 yılında vefat etti ve Viyana merkez mezarlığında sanatçılar bölümünde defnedildi.

2.11.2.Edebî Kişiliği

Gençlik döneminden itibaren şiir yazmaya başlayan Kısrayi'nin ilk kitabı 1336/1957 yılında yayımlandı. Şiirlerinde, Koli ve Refik Kısrayi mahlaslarını de kullanmıştır. Kısrayi, sözü daha iyi ifade etmenin yollarını gösterdiği için yabancı şiir tekniğine, tabirlerdeki genişliği nedeniyle de klasik Fars şiirine ve halkın sevinç ve kederinden ibaret olan yaşantısına dikkat edilmesi gerektiğini savundu. Güçlü ve sanatçı tabiatlı bir şair olup şiirde kendine özgü üslubuyla dikkat çekti. Sözündeki ahenk, kullandığı derin mazmunların temel özelliklerinden olduğu şiirlerinden bir kısmı ders kitaplarında da okutulmuştur. Yeni şiir hareketinin içinde yer alan ve Nima-yi Yuşic'in takipçilerinden biri olan Kısrayi, toplumsal ve siyasi şiirin güzel ve başarılı örneklerini vermiştir. Kısrayi'nin yazdığı Areş-i Kemangir başlıklı uzun şiir Nima tarzda yazılmış ilk destansı şiirdir. Eserlerinden bazıları şunlardır: *Ava, Areş-i Kemangir, Hun-i Siyaveş, Seng u Şebnem, Ba Demavend-i Hamuş, Hanegi, Be Sorhi-yi Ateş*

ve Ta'm-i Dud, Vakt-i Sukut Nist, Teraşeha-yi Teber, Peyvend, Hediye Ber Hak, Sitaregan-i Sepidedem, Mohre-i Sorh.²⁶

İnanmıyorum

Kendi ölümüne inanmıyor benim gönlüm
Hayır hayır ben bu gerçeğe inanmıyorum
Hayat emareleri benimle beraber olduğu sürece
Ben bir an için bile ölümü hayal etmiyorum
Yani nasıl olur da bir çiçek çerçöp olur
Yani nasıl olur da bütün bu taze düşler
Henüz çiçek açmamışken
Baharda oturmamışken
Benim ruhumda solar ve toprak olur?
Henüz ne vaatlerim var benim
Ne ayrılıklarım var benim
Gece gündüz duaya kalkan ne ellerim var benim
Bütün bunlar ne olacak?
Yani nasıl olur da bütün bu sayısız âşıklar
Memleketinden sürgün
Bir gün sessizce
Dağ patikalarında, susakalacaklar?
Bahtı açık kızların
Muradına kavuşmaksızın
Damların üstünde kapı önlerinde
Sevgiliyi beklerken karalar bağlayacaklarına inanmıyorum
İsyan çiçekleri topraktan filizlenmeden
Aşkın kabre gizleneceğine inanmıyorum ben

²⁶ Hadi Kezayi, *Zindeginame-yi Nivisendegan ve Şairan: ez Rudeki ta Dowletabadi*, 1385, Tehran, s. 468-9., Hicabi Kırangıç, *Meşrutiyetten Cumhuriyete İran Şiiri*, Hece Yay., Ankara 2014, s. 219-20., Mehmet Kanar, *Modern İran Şiiri Antolojisi*, Şule Yay., İstanbul 1999, s. 186., Monirulsadat Miraci, *Aşnayı ba Zindeginame-i Şoera-yi Namî-yi İran*, Neşr-i Ferheng-i İmrüz, 1379, Tehran, s. 288.

İnanıyorum ki bir gün gelecek
Ve kalp çarpmayacak
Lanet olsun bu yalana, bu korkunç yalana
Benim şiirim gelecek sahiline köprü kurar
Kendinden geçmiş yolcular geçsin diye
Benim mesajım dudaklardaki ve ellerdeki buseye
Uçuyor
Olur ya
Âşıklar böylesi bir barış mesajına
Bir kez olsun dönüp bakarlar
Benim mesajım dudakların ve ellerin peşindedir
Ki bir insan rolü
Zaman levhasında
Ölümsüzleşir
Bu bizim zerre zerre suskun sıcaklığımız
Kuşkusuz bir gün
Baş verir bir yerlerden ve güneş olur
Sen beni sevdiğçe
Ben seni sevdiğçe
Şefkatten gözyaşlarımız şakaklarımıza damladıkça
Şu felekte seven bir can olduğu sürece
Ölüm nasıl olur da
Adımı süpürebilir zamanın hafızasından?
Çokça çiçeği avuçlarımdan alıp götürmüştür rüzgâr
Ama kederli ben
Kimsenin hafızasındaki çiçekleri hırpalamıyorum
Ben hiçbir azizin ölümüne
İnanmıyorum
Sonuçta bir gün
Benim de dökülür yapraklarım

Bir gün benim de gözüm dalar uykuya
Bu uykudan hiç kimsenin gözü kaçır değildir
Ama bahçede havalar
Daima benim inancım kokacaktır.

2.12. Sohrab Sipihri

2.12.1. Hayatı

Sohrab, 1307/1928'de dünyaya gelmiştir. 1319/1940 yılında Debiristan-i Pehlevî'de liseye başladı ve 1322/1943 yılında mezun oldu. Sohrab, bu süreçte zaman zaman Kaşan Şiir Encümeni'ne²⁷ katılır ve şiirler okurdu. Sohrab, 1322/1943'te Tahran'a giderek iki yıllık Öğretmen Okulu tahsilini tamamladı ve Kaşan'a döndü ancak daha sonra tekrar Tahran'a dönerek Tahran Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümüne kayıt yaptırdı. Bu dönemde, Nima Yuşic ile yüz yüze tanıştı. Sohrab Sipihri, 1332/1956 yılında Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümünden de birincilik derecesi ile mezun oldu. O dönemde üniversite birincilerine İran şâhı tarafından geleneksel olarak verilen Kültür Madalyasını almaya hak kazandı. ²⁸

Sohrab Sipihri, Kaşan Kültür Müdürlüğünde²⁹ göreve başladı. Bir süre Petrol Şirketi'nde çalıştı, ardından Sağlık İşbirliği Kurumunda projeci olarak çalışmaya başladı. Bir süre Güzel Sanatlar Müdürlüğü, Müze bölümünde çalıştı. Kısa bir süre de Güzel Sanatlar Lisesinde öğretmenlik yaptı. 1337/1959 yılında Tahran'a döndü, İşitsel ve Görsel Kurum Başkanı unvanı ile Tarım Bakanlığı İstihbarat Genel Müdürlüğüne atandı.³⁰

1358/1980'de toplu şiirlerinden oluşan *Heşt Kitab*'ın yeni baskısı yapıldıktan kısa bir süre sonra Tahran'da hastaneye yattı, kanser teşhisi kondu ve bir süre İngiltere'de tedavi gördü. İran'a dönüşünden kısa bir süre sonra 1359/1980 yılında Tahran'da, tedavi görmekte olduğu Pars hastanesinde hayata veda etti. Kaşan'da Meşhed-i Erdehal köyünde İmamzade Sultan Ali avlusunda toprağa verildi. ³¹

2.12.2. Edebî Kişiliği

Sohrab Sipihri, Kaşan'ın köklü bir ailesine mensup olması ve aile büyüklerinin devrin edebî çevrelerini yakından takip etmesi vesilesiyle; kendisini okuma ve yazmaya hazır bir ortamın içinde bulur. Kitap ve şiir ile erken yaşta tanışan Sohrab, İran Edebiyatının başyapıtları olan Firdevsi, Sa'di, Hafız, Senayi, Attar, Mevlana, Nasır-i Hosrev, Enveri, Hakani, ve Nizami'ye ait eserleri, derin

²⁷ Şiir mahfili: Haftalık olarak toplanılır ve şiirler okunur, şiir üzerine tartışmalar yapılır.

²⁸ Periduht Sipihri, s. 87.

²⁹ Şimdiki adıyla, Eğitim Öğretim Müdürlüğü.

³⁰ Periduht Sipihri, s. 87.

³¹ Sohrab Sipihri, s. 142; Daryuş Aşuri, Kerim İmami, Huseyn Ma'sumi Hemedani, *Peyâmî Der Râh*, Kitâbhâne-i Tehûrî, Çâp-i Çeharom, Tahran 1371 hş., s. 35.

tahlillerini yapacak düzeyde, özümseyerek okumuştur. Özellikle de Sebki Hindî (İsfehani) ile tanınan Saib, Kelim, Bidil Hindî gibi şairleri derinlemesine okumuş, incelemiştir.³²

Kendisi hakkında özellikle kullandığı betimleyici dilden hareketle, kelimelerle resim yapar ve renklerle şiir yazar denilen Sohrab Sipihrî, hem şair hem ressam idi. Ancak şiirden evvel resme başlar ve dönemin sanat çevrelerinde daha çok ressam olarak tanınır: “*Sipihrî, şair olduğu kadar da ressamdır. O eserlerinden elde ettiği gelire yaşamını sürdüren profesyonel bir ressam ve profesyonel bir şairdi. Bu nedenle de memuriyetten genç yaşta istifa etti.*”³³

Sanat hayatı boyunca şiir ve resim pratiğini birlikte yürüten Sohrab, çok iyi derecede İngilizce ve Fransızca bilmekteydi. Sohrab, dünyanın birçok şehrini ziyaret etmiş ve o şehirlerde kısa süreli ikametleri olmuştur. Özellikle Uzak Doğu’da bulunduğu dönemlerde Uzak Doğu kültürüyle yakından ilgilenmiş, Budizm ve Taoizm’i okumuş, incelemiştir. Doğu ve Batı arasında gidip gelen şair, kendisini Doğu’da bulmuştur. Doğu kültürünün yoğun etkisinde kalmış, şiirlerine Doğu mistisizmi âdeta sinmiştir. Sohrab’ın eserleri şunlardır: *Der Çemen ya Aramgah-i Aşk, Reng-i Merg, Zindegi-yi Khabha, Avar-i, Şark-i Enduh, Seda-yi Pay-i Ab, Musafir, Hacm-i , Mâ Hîç, Ma Nigâh, Heşt Kitab, Henuz Der Seferem, Otağ-i Abi.*

Muamma Kuşu

Uzun zamandır bu söğüt dalına
Muamma renkli bir kuş konmuş.
Ne bir ses ne de bir renk var ona eşlik edecek.
Ben gibi yalnız mı yalnız bu diyarda.
İçi sürekli tantanayla dolu olsa da,
Kalakalmış bu perdede sessiz görüntüsü.
Bir gün eğer kırarsa bu kelimelerle dolu sükutu
Tavanı da kapısı da kendinden geçecektir bu sarayın.

Yolu kapatmış bu kuş geçit vermiyor sese,
Oysa bizzat konuşan bir sestir onun suskun bedeni.
Anlar geçiyor gözünün önünden uyanık,
Vücudu lakin rüyanın alacakaranlığı gibi.

³² Muşfik Kaşani, “Halvet-i İns”, *Pajeng*, 1368 hş., s. 213.

³³ Şehnaz Muradikuçi, “Şair-i Nekkâş ve Nekkâş-i Şâir”, *Muerrifi ve Şinâht-i Sohrâb-i Sipihrî*, (Ed. Şehnaz-i Muradikuçi) Neşr-i Katre, Tahran 1380 hş., s. 17.

Kurtulmuş kolu kanadı yüceden alçaktan.
Yaşam uzakta kalmış: bir serap dalgası.
Gölgesi hüzne boğmuş duvarı boydan boya,
Duvar perdesi ve gölge: düş perdesi.

Hayali desenlere hayran hayran bakışı.
O bakışlardaki heves deseni değildir.
Suskunluğunun benle bir bağı olduğundan,
Kimsenin sohbetinde gözü yok.

Derinlere uzanır bu kuşun öyküsü:
Gönlün elvermediği şey, boş hayaldir.
Yitik şehirlerle de vardır bir bağı:
Bir gariptir bu diyarda muamma kuşu.³⁴

Sonuç

İran’da Kaçarlar döneminde başlayan modernleşme hareketleri toplumda ciddi bir şekilde makes bulmuş ve bu sosyal hareketlilik 1906 yılında Meşrutiyet’in ilan edilmesine giden yolu açmıştır. Meşrutiyet’in ilanıyla dahi toplumdaki sosyal hareketlilik bitmemiş aksine artarak devam etmiştir.

Toplumdaki bu sosyal talepler doğrultunda değişen sosyal yapı giderek edebî ortamı etkilemiş ve edebî ortamın değişmesine, dönüşmesine sebep olmuştur. Edebî dönüşümün öncülüğünü üstlenen isimlerin modernleşme süreciyle birlikte Avrupa’yla tanışmış, Avrupa edebiyatını yakından tanımış ve bir yahut birkaç yabancı dil bilen şair ve yazarlar olması da dikkat çekmektedir. Toplumdaki sosyal talebe cevap verebilme çabasının yanısıra Kacarlar döneminde başlayan çeviri çalışmaları ve Avrupa’ya öğrenci göndermek gibi çalışmaların bu dönemi ortaya çıkaran başlıca etkenler olduğu görülmektedir. Zira İran dışındaki edebiyat dünyasındaki değişim ve dönüşümleri yakından izleme imkânını edinen şair ve yazarlar benzer dönüşümleri kendi ürünlerine de yansıtmaya başlamışlardır.

Bu dönüşüm sürecinde özellikle Tanzimat’tan beri artarak devam eden bir Osmanlı ve Türkiye etkisinin olduğu da dikkat çekicidir. İran’ın dönem şair ve yazarlarının Osmanlı aydınlarını yakından takip etmeleri bu etkilenmeye kapı aralarken asıl önemli etken ise bu dönemde İstanbul’un âdeta Farsça basın merkezi gibi bir hüviyet kazanmış olmasıdır. İran’ın önemli gazeteleri bu dönemde İstanbul’da basılmaktaydı.

³⁴ Sohrab Sipihrî, “Muamma Kuşu”, (Çev: İsmail Söylemez) Yedi İklim, S. 286, Ocak, 2014, s. 35.

İran’da modern şiirin öncüsü Nima Yuşic’dir. Nima’nın yoğun çaba ve çalışmaları sonucunda Türkiye’deki Garip Hareketine benzer bir şiir akımı ortaya çıkmıştır. Nitekim Nima’nın yayımladığı poetika ile Garip Hareketi poetikası arasında ciddi benzerlikler bulunmaktadır.

Bu dönemde Nima’nın etkisiyle, zaman zaman da bizzat yönlendirmesiyle eser vermiş birçok isim bulunmaktadır. Bu isimler arasında dönem temsiliyeti ve bilinirlik gibi özellikleri dikkate alındığında ön plana çıkan on iki ismin olduğu görülmektedir. Bu isimler Fereyduñ Tevelleli, Fereyduñ Moşiri, Huşeng İbtihac (Saye), Nadir Nadirpur, Foruğ-i Ferruhzad, Simin Behbehani, Mehdi Ehevan Salis, Ahmed Şamlu, Siyaveş Kisrayi ve Sohrab Sipihri’dir.

Anılan isimler günümüzde dahi İran’da en çok okunan şairlerin başında gelmektedirler. Bu isimler kendilerinden sonraki kuşağı da derinden etkileyerek İran’da güçlü bir yeni şiir ortamının oluşmasını ve devamlılığını sağlamışlardır.

KAYNAKÇA

- Abdulğaffar Tehuri, "Didâr der Lehze-i Merg", *Muerriñi ve Şinâht-ı Sohrâb-i Sipihri*, (Ed.: Şehnaz Muradikuçi) Neşr-i Katre, Tahran 1380.
- Daryuş Aşuri, Kerim-i İmami, Hoseyn Ma’sumi Hemedani, *Peyâmî Der Râh*, Kitâbhâne-i Tehûrî, Çâp-i Çeharom, Tahran 1371.
- Derya Örs, "Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereyduñ-i Muşiri", *Nüşa*, Bahar 2001.
- Hadi Kezayi, *Zindeginame-yi Nivisendegan ve Şairan: ez Rudeki ta Dowletabadi*, Tehran 1385.
- Hicabi Kırlangıç, *Meşrutiyetten Cumhuriyete İran Şiiri*, Hece Yay., Ankara 2014.
- Hicabi Kırlangıç, *Yalnız Yürüyen Adamın Şarkısı: Ahmed Şamlu ve Şiiri*, Ağaç Yayınları, İstanbul 2010.
- Mehmet Kanar, *Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi*, Say Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Mehmet Kanar, *Modern İran Şiiri Antolojisi*, Şule Yay., İstanbul 1999.
- Monirulsadat Miraci, *Aşnai ba Zindeginame-i Şoera-yi Nami-yi İran*, Neşr-i Ferheng-i İmruz, Tehran 1379.
- Muhammed İsti'lâmî, *Bugünkü İran Edebiyatı Hakkında Bir İnceleme*, (Çev. Mehmet Kanar), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981.
- Muhammed Şukrullahzade, "Sohrab-i Sipihri", *Rûznâme-i Câm-i Cem*, 01 Ordibihîşt 1388. (Sohrab’ın ölüm yıl dönümü nedeniyle verilen özel sayıda)
- Nasır Feyz, *Gozide-i Şi'r-i Moasır-i İran*, Encomen-i Şairan-i İran, Tehran, 1386.
- Periduht Sipihri, *Sohrâb, Morğ-i Mohâcir*, Çâp-i Heştom, Kitâbhâne-i Tehûrî, Tahran 1382.
- Pervin Kaimi, *Çi Kesî Bûd Sedâ Zed Sohrâb*, İntişârât-i Govher-i Manzûm, Tahran 1388.
- Semane İftihari, "Goftugû bâ Abdulâlî-yi Destğayb, Sohrâb-i Sipihri ez Merg-i Reng tâ Mâ Hiç, Mâ Nigâh", www.kefshhayemkoo.persianblog.ir/, Ordibihîşt, 1389/Nisan, 2010.
- Semane İftihari, "Goftogû bâ Simîn-i Dânişver: Sohrâb-i Sipihri ez Merg-i Reng tâ Mâ Hiç, Mâ Nigâh", www.kefshhayemkoo.persianblog.ir, Ordibihîşt, 1389.
- Semane İftihari, "Sohrâb-i Sipihri: Ez Merg-i Reng tâ Mâ Hiç, Mâ Nigâh", www.kefshhayemkoo.persianblog.ir, Ordibihîşt, 1389 hş., 15.06.2011.
- Sohrab Sipihri, *Henûz Der Seferem* (Haz. Periduht-i Sipihri) Çâp-i Heştom, Neşr-i Ferzân, 1388.
- Sohrab Sipihri, "Muamma Kuşu", (Çev: İsmail Söylemez) Yedi İklim, S. 286, Ocak, 2014.
- Sohrab Sipihri, *Sekiz Kitap*, (Çev.: Mehmet Kanar), Şule Yayınları İstanbul 1999.
- Şefî'i Kedkeni, *Edvâr-ı Şi'r-i Fârsî, ez Meşrutiyet tâ Sukût-i Saltanat*, Neşr-i Sohen, Tahran 1380.
- Şehnaz Muradikuçi, "Şair-i Nekkâş ve Nekkâş-i Şâir", *Muerriñi ve Şinâht-ı Sohrâb-i Sipihri*, (Ed. Şehnâz-i Murâdikûçi) Neşr-i Katre, Tahran 1380.
- Şems Lengerudi, *Târih-i Tahlîlî-yi Şi'r-i Nov, Cild-i Evvel*, Neşr-i Merkez, Çâp-i Şişom, Tahran 1390.

